Hoe dat Olyvier trouwede die schone Helena, ende vander feesten ende hoocheyt vander bruloft.

Capittel .XLIX. [1]

[**g2va**] Als dese [2] saken bereit waren, so quam Olyvier te hove gheselscapt van alden edelen mannen, alsoe ghy hier voren hebt horen spreken. [3] Ende hi quam tot aen dat portael vander capellen, daer hi den archebisscop vant, die welck al bereit was om hem te trouwen. [4] Si en hadden daer niet lange geweest, daer [**g2vb**] en begonsten grote menichte van trompetten ende schalmeyen te spelen, ende si quamen ter capellen weert bij hem luyden. [5] Oeck quamen daer veel coningen ende herauten van wapenen, ende daer na die doerwaerders. [6] Ende daer na quam die schone Helena, gecroent ende gecleet met alsulcke clederen als een bruyt [**g3ra**] van coninclikeu gheslachte toe behoort. [7] Sij was verselscapt van een grote menichte van vrouwen ende joncfrouwen, die haer volchden. [8] Ende oec mede hadde si aen elcke side eenen coninc, ende si quam met stade [9] totter plaetsen daer Olyvier haer verbeydende was. [10] Ende si en hadden daer niet langhe gheweest, die coninc en quam ter stont. [11] Ende als hi ghecomen was, soe trouwede men hem luyden. [12]

---

1. ℂ Comment oliuier espousa la belle helaine et de la solemnite des nopces Le .xlix. chapitre

2. Jan van Ghelen 1576: alle saecken — wat nauwer aansluit bij de brontekst.

3. QVant toutes choses furent prestes Oliuier vint a court accompaignie de tous les hommes ainsi que vous aues oy parler par cy deuant.

4. Et vint iusques au portail de la chapelle ou il trouua larcheuesque qui ia estoit prest de les espouser

5. Il[z] ne eurent la guaire este quant foisons de trompettes et de menestryers commencerent a sonner et venir vers la chapelle apres eulx

6. et vin[d]rent plusieurs roys et heraulx darmes et puys les huyssiers :

7. Et apres venoit la belle helaine couronnee et abillee dabillemens telz que a dame de nopces de royalle lignie appartient.

8. Elle estoit accompaignee de plusieurs dames et damoiselles qui la suyuoient

9. met stade: schrijdend

10. Et auecques ce elle estoit a destre de deux roys Et vint le petit pas iusques au lieu la ou Oliuier lattendoit.

11. Et ny eurent guaires este que le roy vint incontinent

12. A sa venue on les espousa

Als die dienst ghedaen was ende die tafelen gestelt waren, soe ghingen si sitten over maeltijt, na dat die vrouwen weder gecomen waren vander cameren. [13] Die u vertellen soude willen die gerechten vander maeltijt, die ghiften die daer gegeven waren, also wel vander eenre siden als vander ander, het soude veel te lanck vallen omme uut te spreken. [14]

Die jonghe mannen van des conincs hove, die nemmermeer in geschille [15] en waren ende om gheenre hande saken ter werelt en dochten dan om vrolic te wesen, deden roepen een steecspel om des after middaechs te steken, daer die vro[u]wen [16] waren. [17] Oeck mede was daer een tornoye geroepen van .XVI. teghen .XVI., twelcke een schoon dinc was om aen te sien. [18]

Olyvier en stack niet, om dat hi niet te seer vermoeyt en soude wesen, ende oec om dat hi te verscher soude wesen om des avonts te dansen. [19] Maer hi was gheseten op een sterck paert, ende hi dede wonder. [20] Hi diende eenen vanden coninghen van Yerlant, die welcke

---

13. Le seruice fut fait les tables furent mises et se assist on au disner apres ce que les dames furent reuenues des chambres

14. Qui vous vouldroit deuiser les mes dudit disner les dons qui y furent faitz tant dung **[e5v]** coste comme daultre. trop longue chose seroit a racompter.

15. De vertaling is correct, maar de brontekst is corrupt. Hs. Gent, UB 470, fol. 122r leest hier: "Les Iosnes ho*m*mes de la court du Roy qui Iamays nestoient deffurnys de nulle chose qui faut pour le Iouster" : de jonge mannen aan het hof van de koning aan wie het nooit aan de benodigdheden voor een steekspel ontbrak. De corruptie stond al in het handschrift dat als kopij diende voor de druk van Louis Cruse (1482).

16. Homburch [1510]: vronwen

17. Les ieunes hommes de la court du roy qui iamais nestoient differens de nulle chose qui fust pour iouster firent cryer vnes ioustes pour lapres disner la ou les dames furent

18. Aussi vng tournoy y fut crye de .xvj. contre .xvj. qui tresbelle chose fut a veoir

19. Oliuier ny iousta pas affin quil ne fust trop foulle et aussi affin quil fust plus fres pour les dances du soir. — erotische toespeling op de huwelijksnacht.

20. Mais il estoit monte sur vng coursier et faisoit mer[u]eilles — de redactie-Aubert (Parijs, BnF fr. 12574, fol. 114r) amplificeert: "mais estoit monte sur vng coursier qui faisoit merueilles de bondir *et* faire saulx en er" — Olivier laat zijn paard (uit stand) sprongen in de lucht maken, wat zeker een wonderlijk gezicht geweest zal zijn. Olivier laat zien tot welke kunststukjes hij als ruiter in staat is, welke hippische acrobatiek in deze contekst vermoedelijk ook erotisch geladen is.

stack om hem eer te doen, ende vier ander met hem. [21] Ende si deden also wel haer dingen dat die twe vanden wiven [22] den prijs hadden, die een van binnen, ende die ander van buten. [23] Ende si waren hem luyden gegeven eer dat sij uutter banen quamen, [24] als voer die twee diet beste gedaen hadden. [25]

Ende na dat alle man-[g3rb]nen weder gecomen waren in hare herbergen, ende als die vrouwen vercleet waren met nieuwe clederen, so ginc men ten banckette. [26] Maer oftmen daer wel gedient was, des en vraget niet, want nye en was in Enghelant schoonder feeste gesien na die ghene vanden tornoye dat daer te voren geweest hadde. [27] Ende na dat bancket worden die dansen begonnen. [28] Ende Olyvier leyde Helena ter feesten, twelcke alle die luden gaerne sagen, want alle de wer[el]t [29] seide datmen nye schoonder paer volcx gesien en hadde. [30]

Na dat die dansen een langhe wile geduert hadden, soe worde die schone Helena slapen geleyt. [31] Ende daer worden gebrocht wijn ende specien, die welck Olivier niet en verbeide, want hi was op dat pas [32] in sijn camer, ende hij begonste hem te ontcleden. [33] Ende als hi wiste dat

---

21. Il seruoit lung des roys dirlande qui pour luy faire honneur ioustoit et quatre des aultres auecques.

22. De publieksjury bestond doorgaans uit vrouwen, de vakjury uit oude ridders.

23. Et firent si bien la besoigne que les deux des cinq eurent le pris lung de dedens et laultre de dehors

24. De prijsuitreiking vindt hier plaats op het tournooiveld zelf, niet achteraf in de grote zaal tijdens of na het avondmaal.

25. Et leur fut donne auant quilz partissent des rens pour les deux qui mieulx lauoient fait

26. et apres que tout homme fut reuenu a lhostel. les dames furent vestues de nouuelles robbes Et puys on alla ou bancquet

27. Se on y fust bien seruy ne le demandes pas Car oncques plus belle feste ne fust en angleterre apres celle du grant tournoy qui par auant auoit este.

28. Et quant vint apres le bancquet les dances commencerent

29. Homburch [1510]: werlet — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

30. Et mena Oliuier helayne a la feste que toutes gens veoient v[o]luntiers Car tout le monde disoit que onques on nauo[i]t veu si belle paire de gens en semble

31. ℂ Apres ce que les dances eurent dure vne espace. la belle et bonne helayne fut menee coucher

32. op dat pas: op dat moment (al)

33. Et puys vin. et espices furent apportees. lesquelles Oliuier nattendit pas Car il estoit

die bruyt te bedde was, so stelde hi hem selven te weghe om totter cameren te comen. [34] Ende als hi in die camer was, so jaghede hi alle die wiven uuter cameren sonder een. [35] Ende hi quam totter tafelen dair dat bancket op geset was, ende hi werp die ter aerden [36] op datmen hem niet en soude op doen staen. [37] Doen quam hi aen die dore en[de] [38] die sloet hi, ende daer na ginc hi te bedde met die ghene die hi van langen tiden ghemint hadde, ende die hem oec niet en hate, [39] ende dair om waren si te bet te vreden met malcanderen. [40] Vanden anderen [41] swige ic, maer die historie seyt dat si binnen dier nacht eenen sone wonnen, die welcke daer nae seer veel doechden dede, ende hi verhief seere ons kersten gelove tegen die onghelovige Turcken, in weder wrake [42] der doot ons liefs Heeren Jhesu Cristi, also als die *Croniken van Enghelant* [43] int langhe bat daer af spreken ende verclaren. [44]

---

desia en sa chambre en laquelle il se desabilloit

34. **[e6r]** Et quant il sceut que lespouse estoit couchee il se mist en chemin pour venir vers la chambre

35. Et quant il y fut entre chassa toutes femmes dehors fort que vne

36. Bij wijze van "Niet storen!" aan de deurknop.

37. Et vint vers la table ou estoit le bancquet assis et la rua par terre affin que pour ceste cause on ne le fist releuer

38. Homburch [1510]: en

39. Deze litotes komt vaker voor in dit soort situaties.

40. Puys vint a lhuys et le ferma et sen alla coucher auecques celle que de si long temps auoit aymee et celle ne le hayoit pas. par quoy ilz furent plus contens ensemble

41. Geen goede vertaling van het dubbelzinnige 'surplus' (de rest), een 'term' uit het vocabulaire van de fin' amors, waarmee de beloning van de liefde aangeduid wordt.

42. Dit is opmerkelijk, omdat de wraak van de dood van Jezus in de middeleeuwse literatuur zich op de Joden richt, die verantwoordelijk geweest zouden zijn voor diens dood, en niet op de Saracenen, wier misdaad eruit bestond dat zij na hun inname van Jeruzalem de Kerk van het Heilig Graf bezoedeld hadden.

43. die croniken van Enghelant— vermoedelijk wordt hier verwezen naar: *Recueil des croniques et anchiennes istories de la Grant Bretaigne, a present nommé Angleterre*, geschreven door Jehan de Wavrin, iemand die Jean de Croy heel goed gekend moet hebben, en die ook een exemplaar van *Olivier de Castille* in zijn boekenkast had staan, het handschrift UB Gent 470, prachtig geïllustreerd door de Meester van Jean de Wavrin.

44. du surplus ie men tays Mais lhystoire dit que en celle nuyt ilz engendrerent vng enfant masle. lequel fist depuys beaucop de biens et exaulca nostre foy christienne contre les sarrasins en vengeant la mort de nostre seigneur iesucrist ainsi que traitent plus au long les croniques dangleterre.